

РОЗВИТОК КОНСТРУКЦІ ДОГОВОРУ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ХХ СТОЛІТТЯ

Гуцуляк В. К.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу дослідження
проблем взаємодії держави і громадянського суспільства
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Конструкція договору про спільну діяльність характеризується доволі тривалою історією свого становлення та розвитку, а її виникнення пов'язують із періодом римського права. Так, римському праву була відома конструкція *societas* (договір про сумісну діяльність або ж договір товариства) – контракт, за яким дві або кілька осіб об'єднувалися для досягнення якоїсь спільної господарської мети. Специфіка договору *societas* відображалась у його характеристиці як багатостороннього договору, основу якого складала особлива довіра товаришів один до одного, впевненість у порядності, чесності, сумлінності і добросовісності всіх інших. Без такої впевненості успіху у спільній діяльності досягти неможливо. Тому римські правознавці визначали *societas* як об'єднання, засноване ніби на братстві [1, с. 114].

Не вдаючись до детального дослідження історії становлення конструкції договорів про спільну діяльність у вітчизняній правовій системі, окрему увагу акцентуємо на їх розвитку в період ХХ ст., який характеризувався активними кодифікаційними процесами цивільного законодавства УРСР.

Зауважимо, що передумови виділення групи договорів про спільну діяльність неодноразово відзначалися у дореволюційній цивілістиці. Зокрема, В. І. Синайський вбачав доцільність та ефективність таких договорів у тому, що зусиль окремої особи, особливо фізичної, далеко не завжди достатньо для досягнення поставлених нею цілей. До того ж, не завжди особа має в своєму розпорядженні й засоби, необхідні для справи. Ось чому окремі особи (неважливо, фізичні чи юридичні) прагнуть діяти спільно, поєднуючи у тій чи іншій комбінації свої кошти та свої сили [2, с. 183]. О. Ф. Федоров з цього приводу також наголошував, що «одноосібні сили людини іноді виявляються недостатніми для різних труднощів у досягненні поставлених цілей; так, наприклад, в одного може бути капітал, але немає уміння відкрити і вести справу, а в іншого, навпаки, може бути таке вміння, але немає

потрібного капіталу. Водночас об'єднання таких осіб може дати і капітал, і потрібне вміння» [3, с. 411–412]. Отже, ключовим у розумінні концепції спільної діяльності вчені визначали потенційну недостатність ресурсів однієї особи для досягнення певної мети та з урахуванням цього необхідність об'єднання зусиль і/або майна для максимального підвищення ймовірності отримання бажаного результату.

Зазначимо, що обґрунтовані в цивілістичній доктрині положення про ефективність конструкції договору спільної діяльності знайшли своє відображення й у нормах тогочасного цивільного законодавства. Так, хоча Цивільний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 р. (далі – ЦК УСРР 1922 р.) не містив спеціальних норм, безпосередньо присвячених досліджуваним договорам, проте ст. ст. 276–294 ЦК УСРР 1922 р. регулювали відносини, які опосередковувалися договором простого товариства. Так, за договором товариства двоє або кілька осіб зобов'язувалися одна перед одною об'єднати свої вклади і разом діяти для досягнення спільної господарської мети. Вкладом визнавалося все, що кожен товариш вкладав до спільної справи, незалежно від того, були це гроші, інше майно чи послуги (ст. ст. 276–277 ЦК УСРР). Отже, вже в той час правовідносини зі спільної діяльності знаходили своє нормативне впорядкування. Проте специфіка законодавчого підходу того часу в нормах цього кодифікованого акта відображалась у обов'язковості та безальтернативності об'єднання вкладів учасників договору товариства, що в цілому відповідало властивій Радянському Союзу ідеології матеріалізму.

Наступний кодифікований акт цивільного законодавства радянського періоду – Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки 1963 р. (далі – ЦК УРСР 1963 р.), на противагу своєму попереднику присвятив досліджуваній договірній конструкції окрему гл. 38 «Сумісна діяльність». Так, відповідно до ст. 430 ЦК УРСР 1963 р. за договором про сумісну діяльність сторони зобов'язуються сумісно діяти для досягнення спільної господарської мети, як-то: будівництво і експлуатація міжколгоспного або державно-колгоспного підприємства або установи (що не передаються в оперативне управління організації, яка є юридичною особою), будування водогосподарських споруд і пристроїв, будівництво шляхів, спортивних споруд, шкіл, родильних будинків, жилих будинків і т. ін. Громадяни могли укладати договір про сумісну діяльність виключно для задоволення своїх особистих побутових потреб. Укладання договорів про сумісну діяльність між громадянами і соціалістичними організаціями не допускалось. Тобто, ЦК УРСР 1963 р. не лише закріплював легальне визначення та особливості правової природи договору про спільну діяльність, а й наводив невичерпний перелік галузей, у межах яких укладення такого договору було доцільним та обґрунтованим. Відзначимо, що серед них було окремо виділено галузь будівництва різноманітних об'єктів цивільної інфраструктури. Крім того, було змінено й підхід щодо обов'язкового

об'єднання вкладів учасників договірних правовідносин, натомість предметом договору визначено їх сумісні дії для досягнення уніфікованої мети.

Сучасний вітчизняний підхід до правового регулювання відносин із договорів про спільну діяльність відображено у гл. 77 «Спільна діяльність» Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Ст. 1130 ЦК України визначено, що за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників. Тобто, як вбачається із зазначеного, підхід до визначення особливостей сутності договору про спільну діяльність у межах чинного законодавства став симбіозом двох попередніх підходів, відображених у кодифікованих актах радянської доби та не зазнав значних змін.

Разом із тим, в сучасних реаліях розв'язаної російською федерацією війни та заподіяної військовими діями шкоди, серйозний інтерес у контексті пошуку дієвого інструментарію відбудови та відновлення пошкоджених чи зруйнованих об'єктів інфраструктури, викликають договори про спільну діяльність, ефективність яких полягає у здатності об'єднати людський ресурс, зусилля та/або майно для досягнення спільної для учасників такої діяльності мети – швидкого відновлення об'єктів цивільної інфраструктури.

Література:

1. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник. За ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 114.
2. Синайский В. И. Русское гражданское право: Обязательственное, семейное и наследственное право. Вып. II. Киев, 1915. С. 183.
3. Федоров А. В. Торговое право. Одесса, 1911. С. 411–412.